תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר נזיקין

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי בבא בתרא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי בבא בתרא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ה 5
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ה 6
הלכה ו 6
הלכה ח 7
הלכה י 7
הלכה יא 7
פרק ג 7
הלכה א 7
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
הלכה ט 9
הלכה י 9
פרק ד 10
הלכה א 10
הלכה ב 10
הלכה ד 11
הלכה ה 11
הלכה ח 11
פרק ה 11
הלכה א 11
הלכה ב 12
הלכה ג 12
הלכה ד 12
הלכה ה 12
פרק ו 12
הלכה א 12
הלכה ב 13
הלכה ד 13
פרק ז 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
פרק ח 14
הלכה א 14
הלכה ב 15
הלכה ד 15
הלכה ה 15
הלכה ח 15
פרק ט 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ד 17
הלכה ו 17
פרק י 18
הלכה א 18
הלכה ב 18
הלכה ד 19
הלכה ה 19
הלכה ו 19
הלכה ח 19
הלכה ט 19

הלכה י 19

פרק א

הלכה א

ואפי' תימר הכא בשאין שניהן רוצין רצה זה כופין כו'. — צ"ל: ואפי' תימר הכא והכא בשאין שניהן רוצין (פי' אלא אחד מהן) תמן בשאין בו כדי חלוקה ברם הכא בשיש בו כדי חלוקה רצה זה כופין כו'.

ר' יוחנן סבר מימר בחצר שהיא למעלה מן הגג כופין כו'. — צ"ל: ר' יונה (פי' הוא היה בזמנו של ר' נסא) סבר מימר בחצר שהוא למעלה מן הגג כופין (פי' שבחצר משתמשין בכל שעה ורואה תמיד מה שבגג) אבל גג שהוא למעלה מן החצר אין כופין (פי' שבעל החצר אינו יכול לראות מה שעל הגג ובגג אין השימוש תדיר ובעל החצר יכול לעשות בשעה שאין שום אדם על הגג, ור' נסא סבר להפך בגג שהוא למעלה מן החצר חיישינן להיזק ראייה מן הגג לחצר שמשתמשין בו תדיר אבל חצר שהוא למעלה מן הגג לא חיישינן להיזק ראייה מחצר לגג שאין משתמשין בגג אלא דרך עראי ומגג לחצר שלמעלה הימנו אינן יכולין לראות, ובתוספתא פי"א דב"מ "היתה חצירו למעלה מגגו של חבירו אינו זקוק לו" והיינו כר' נסא וע' בבלי ו' ב').

הלכה ג

מגלגלין עליו פשוטו של כותל. — פי' אף שלא בנה אלא כנגד מחציתו של כותל חבירו מ"מ הוא צריך לשלם חצי הוצאותיו של אורך כל הכותל.

הלכה ד

ושור שנאמר הון עשיר כו'. — צ"ל: שור שנאמר הון עשיר כו' (ופירוש הוא על "חומה" דמשנתנו).

הלכה ה

ודא דתימר חוץ מן הכביסה מפני כבוד בנות ישראל ברם כו'. — צ"ל: מפני כבוד בנות ישראל בכל החצר ברם בארבע אמות כו' (וכ"ה בנדרים פ"ה ה"א).

ומערבין לו בעל כרחו והא תני והוא אינו רוצה כו'. — צ"ל: ומערבין לו בעל כרחו ותני כן (תוספתא ב"מ פי"א) כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי וקורה למבוי והא תני הרי שאמרו לו לערב והוא אינו ממאן נכנסין לביתו ומערבין לו על כרחו מפני שאין ממאן אבל אם היה ממאן לא אריבר"ב לא שאינו רוצה לערב (פי' שודאי גם הוא רוצה שיהיו מותרין להכניס ולהוציא בחצר ובמבוי) אלא מנפש בישא לא בעי מערבא (פי' שהוא קמצן וחס על פתו ואינו רוצה ליתן חלקו בעירוב).

א"ר חסדא לזבלין היא מתניתא כו'. — צ"ל: א"ר חסדא הדא דתימר לזבלין ותני כן (תוספתא ב"מ פי"א) בזבלין לפי פתחיה באכסניא לפי אדם (וכ"ה בבבלי י"א ב').

פרק ב

הלכה א

כיני מתניתא וסד בסיד כו'. — צ"ל: כיני מתניתא או סד בסיד כו' מהדא מרחיקין כו' (פי' ושם סגי בג' טפחים או סד בסיד וה"נ ברישא).

היה עשוי כשובך מהו. — ע' נימוקי יוסף שפירש דאם היה התנור עשוי כשובך דהיינו פתחו מן הצד כמה צריך להיות על גביו למעלה.

הלכה ב

תני ר' קרנא אין הוה כגון קיני כו'. — צ"ל: תני ר' קרנא אם היה חנות או רפת מתחילה מותר (וכעין זה למטה ה"ג ותוספתא פ"א ובבלי כ' ב', וכל הלכה זו שייך למשנה ג') תחת דירתו מהו אמר ר' אחא כ"ש תחת דירתו כו' א"ר יהושע בן לוי ממחיי רבנן כו' מדלקה קלין (פי' קליות שהיו עושין שם קליות) תחות ר' אילפיי (ע' נימוקי יוסף פרק זה ושם הנוסח "ר' אילעא" ובירא"ש שם סימן י"ח הנוסח "ר' אלעזר").

הלכה ג

תני לשכינו יכול לחזור בו כו'. — צ"ל: לשכינו מעכב הוא עליו משקיבל עליו כו' (ובתוספתא פ"א ובבלי כ"א ב' גירסא אחרת) חד אמר מהו לשכינו (פי' שמעכב עליו) עבידתא גו דרתא (פי' לעבוד מלאכתו בחצר דאף שהוא יוצא ומוכר בשוק מעכב עליו לעבוד בחצר אלא יעבוד בביתו וכל זה בחצר של שותפין) משקיבל עליו אינו יכול לחזור בו וחורנא אמר מהו לשכינו מיפתח ליה חנות כו'.

הלכה ה

לשמאל זוקף מיד. — צ"ל: לשמאל סומך מיד (פי' שדרך לזקוף את הסולם מימין למזחילה).

הלכה ו

הדא ילפא מההיא שאם היא שנים שחייב להכריז כו'. — צ"ל: ההיא ילפא מהדא (פי' שכמו הכא בשני שובכין הניפול שלהן ה"נ במוצא מציאה בין שני בני אדם חייב להכריז) והדא ילפא מההיא שאם היו שלשה (פי' ג' שובכין) שהוא של מוצאו (פי' וכדאיתא בב"מ פ"ב ה"ג בקרפיפא של ג' בני אדם אינו חייב להכריז).

הלכה ח

עד מקום שעומד ומריח (פי' זהו טעם של חמשים אמה) כיני מתניתא ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן המערבה (כל זה יש להוסיף כאן) ותני כן ר"ע כו'.

הלכה י

אוף אנא אית לי יישוב העולם באילנות א"ר יוסי ויאות כו'. — חסר וכצ"ל: ויישוב העולם באילנות ר' יסא בשם ר' יוחנן אין שרשין לעניין בכורים כלום א"ר יוסי ויאות שאם אומר את שרשין עיקר כו' (וע' ערלה פ"א סוה"א).

הלכה יא

ר' יונתן הוה דאין טבאות כו'. — כעין מעשה זה נמצא גם במדרש תנחומא פ' שופטים סימן ג' בר' יונתן בן אלעזר, ומזה מוכח שר' יונתן סתם בירושלמי ובבלי הוא "ר' יונתן בן אלעזר"; והוא מכונה לפעמים גם "ר' יונתן שר הבירה" ע' בב"ר פצ"ה אות ב' ר' יונתן שר הבירה אמר אפי' עירובי תבשילין היה אברהם יודע, ואותו ענין בתנחומא ר"פ לך לך ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן אפי' עירובי תבשילין שמר בביתו של אברהם אבינו; וע' עוד במ' תהלים מזמור ג' ר' שמואל בר נחמני עלה מבבל לשאול ג' דברים מצא את ר' יוחנן שר הבירה כו' והוא ט"ס וצ"ל "ר' יונתן שר הבירה" (ובילקוט שופטים רמז מ"ט הנוסח "יונתן איש קבורה" וג"ז שיבוש וצ"ל "יונתן איש הבירה"), וע' בבלי גיטין ע"ח ב' וחולין מ"ה א' דמבואר שר' יונתן היה בבלי.

פרק ג

הלכה א

מאן אית ליה שור המועד לג' ימים לא ר' יודה דתנינן כו'. — צ"ל: לא ר' יודה (ב"ק פ"ב מ"ו) ותנינן תמן (בפרקין מ"ג) ר' יודה אומר לא אמרו כו'.

ר' יהושע בן לוי בשם ריש לקיש המוכר צאן כו'. — צ"ל: ריש לקיש בשם ר' ינאי המוכר צאן כו' (וכ"ה בקידושין פ"א ה"ד).

וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דילמא בנכסי הגר כו'. — צ"ל: על מי שאינו בנו שהוא בנו א"ל הרי כל רבותינו כו' (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלמטה בעמוד זה).

לקנות וולדותיה קנה לקנות היא וולדותיה לא קנה. — צ"ל: לקנות וולדותיה לא קנה לקנות היא וולדותיה קנה (וכ"ה בקידושין פ"א ה"ד) כו' כאחד מאיבריה תני המוכר עוברי בהמתו כו' (פי' בעוד שלא נתעברה, ודלא כפ"מ).

הלכה ג

רב אמר אין חזקה לבורח כו'. —צ"ל: רב אמר יש חזקה לבורח (פי' וכאיכא דאמרי בבבלי ל"ח ב') ויש חזקה מארץ לארץ (פי' ומשנתנו בשעת חירום וכמו שאמר רב לעיל) שמואל אמר אין חזקה לבורח ולא מארץ כו'.

שתי אבטניות כגון שלומי ונבירו והירדן מפסיק כו'. — במאה שערים להעיטור וכן בעיטור אות מ' מודעה העתיק "שלומי ונמוכי" ובבבלי בכורות נ"ה א' "נמר ונמרי" ובערוך ע' אבטליות "שולנמי ופטורי" וכעין זה בפירוש הקצר שעל הירושלמי כאן ובתוספתא בכורות פ"ז "השולמי ומנרי".

ריב"ח שאל לר' יוחנן ערר מהו שיצריך ב"ד כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: ערר מהו שיצריך ב"ד ואית דמרין ריב"ח שאל לתלמידיו כו' ר' חייה בשם ר' יוחנן ערר צריך ב"ד ר' יסא בשם ר' יוחנן ערר אין צריך ב"ד שמואל אמר אפי' ערר כו'.

ערר ג' שנים הראשונות אמר לו אתה מכרת לי כו'. — צ"ל: ערר ג' שנים הראשונות ובאחרונה (פי' בסוף שש שנים) אמר לו (פי' מחזיק למערער) אתה מכרת לי אתה נתת לי מתנה (פי' ועל סמך זה החזקתי שש שנים) אם מחמת טענה הראשונה ערער (פי' זה שערער בג' ראשונות חזר וערער בסוף שש שנים מחמת טענה ראשונה אע"פ שכבר עברו בין ערר ראשון לאחרון יותר מג' שנים) אינה חזקה ואם מחמת טענה אחרת ערער ה"ז חזקה שכל טענה שמקצתה בטלה כולה בטלה (ע' תוספתא פ"ב ומלחמות לרמב"ן פרק זה) שמואל אמר כו'.

הלכה ד

ת"ת מודה ר' יהושע כו'. —צ"ל: מודה ר' יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה ממנו אינו נ.אמן בשלא אכלה שני חזקה אבל אם אכלה שני חזקה נאמן שלא מת אביו מתוכה אבל אם מת אביו מתוכה אפי' אכלה שני חזקה אינו נאמן כהדא ראובן כו' (וכ"ה בכתובות פ"ב ה"ב).

רב אמר בשנתת ע"פ ב"ד נתת כו'. —צ"ל: רבנן דתמן אמרין בשנתת כו' (כ"ה בכתובות שם).

הלכה ה

לית כאן שותף אין לו חזקה כו'. — צ"ל: לית כאן שותף שותף יש לו חזקה כו' והן דתימר כי שותף יש לו חזקה בשאינו עומד שם (כן העתיק בעיטור הלכות מודעה ע"ש, וביאור "בשאינו עומד שם" שלא ירד לשדה זו של שותפות ואינו לוקח חלק הימנה).

דמר ר' יוחנן אריס שהוריד אריס אין לו חזקה כו'. —צ"ל: אריס שהוריד אריס יש לו חזקה שאין דרך אריס להוריד אריס אבל אדם שמפקח על נכסי אשתו והוריד אריס תחתיו אין לו חזקה שדרך כו' (ע' בבלי מ"ו ב').

והתני המוכר לחבירו ונתעצל כו'. — צ"ל: תני (תוספתא פ"ב) היו הן הראשונים והן האחרונים נמצאו זוממין בראשונה אין לו כלום שניה הרי בידו שנה אחת שלישית הרי בידו שתי שנים א"ר זירא הדא אמרה עד זומם אין נפסל בב"ד אלא מעצמו הוא נפסל (וכ"ה במכות פ"א סוה"ח וע' הביאור בב"ק פ"ז ה"ד).

הלכה ז

נהגו השותפין להיות מתרין זה לזה בתרנוגלין כו'. — צ"ל: להיות מוותרין זה לזה בדברים הללו א"ר יוסי מתניתא אמרה כן שניהן אסורין להעמיד ריחיים ותנור ולגדל תרנוגלין מפני שנדרו הנייה זה מזה הא אם לא נדרו הנייה זה מזה סתמן כמוותרין אלו לאלו (ע' גדרים פ"ה ה"א).

הלכה ח

א"ר הושעיה לא אמרו אלא בחצר כו'. — צ"ל: א"ר זעירא לא אמרו אלא למטה מארבע אמות (פי' אז יש לחלון צורית חזקה) אבל למעלה מארבע אמות אינו מעכבו (פי' ולכך אין לו חזקה) שמע ר' הושעיא והוה כו' (וע' בבלי נ"ט א').

הלכה ט

זיז היוצא טפח מוציאו את אפי' כמה למשוך כמה כו'. —צ"ל: אפי' כמה (פי' לאורך באויר) במשך כמה (פי' ברוחב וע' בבלי נ"ט ב') נתן בר הושעיא בחולק את ביתו (פי' לבאר הא דתנן בפ"י רצה בונה חדר לפנים מביתו).

הלכה י

הפותח חלון בכותל חצירו במעמד חבירו ד' אמות כו'. —צ"ל: הפותח חלון בחצר חבירו במעמד חבירו רבי אומר פותח בשמאל כו' הוינא בעית לעינך כו' מגחך הוינא בהאי גברא (כן העתיק בנימוקי יוסף פרק זה דף קע"ה ע"א וע' עיטור הלכות מודעה שנעתק בשיבוש ולפי מה דאיתא בבבלי נ"ט ב' צ"ל "רבי חייא אומר").

היו חמשה פתחים זה לפנים מזה שיעור כולן כמלא מקדח. — פי' דתנן באהלות פי"ג מ"א חלון שהוא למאור שיעורו מלא מקדח (פי' להביא את הטומאה), ועו"ש במ"ב חלון שהיה לאויר שיעורה כמלא מקדח (פי' דמאחר שהיא לאויר למאור היא נעשית) בנה בית חוצה לה (פי' ואין האור נכנס עוד בה) שיעורה בפתח טפח ע"כ; וכאן צ"ל: חמש חלונות זו לפנים מזו שיעור כולן כמלא מקדח (פי' דמאחר שהן חלון כנגד חלון כולן עשויין למאור וכהחיצונה כן הפנימית כולן שיעורן כמלא מקדח).
ודא מסייעא למאן דמרין כו'. — צ"ל: ודא מסייעא למאן דמר בנה חלון שהיא פתוחה לאיסטוו (פי' במוסף הערוך ערך אסטווה א' שהוא אהל מפולש מצדיו ואין עליו אלא תקרה בלבד, וע' מ"ש בשבת פ"א דף ב' ע"ד, עמ' 147) לא נעשית אלא להכניס את האורה (פי' שהאיסטוו כולו פתוח ומאיר) מכיון שהיא מביאה את הטומאה כמלא מקדח יש לה חזקה (וע' במרדכי פרק זה רמז תקנ"ו ובעיטור הלכות מודעה).

פרק ד

הלכה א

ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים סוף דבר כו'. — צ"ל: מעקה גבוה עשרה טפחים לא סוף דבר מעקה אלא אפי' היו אחורי בתים מקיפין אותו (פי' שכותלי הבתים גבוהין מהגג עשרה טפחים) היו שם עמודים וכלונסיות על גביהן (פי' והן כצורת הפתח ומקיפין את הגג סביב סביב אם דינו כמעקה או לא) נישמעינה מן הדא רי"א כו' אינו מכור (פי' שבג' רוחות יש לו מעקה גבוה עשרה טפחים וברוח רביעית אינו גבוה עשרה טפחים ויש לו צורת הפתח כן פירש הרמ"ה) הדא אמרה והוא שיש שם מעקה גבוה עשרה טפחים (פי' ומוכח דלת"ק אין צורת הפתח מועילה אפי' מרוח אחת אלא צריך שיהיה מעקה גבוה עשרה טפחים מקיפו סביב סביב).

הלכה ב

רבה ב"ר הונא בשם רב הלכה כר"ע דידן (פי' שרב ורבה ב"ר הונא היו בבבל ושם שנו איפכא שלר"ע אינו צריך ליקח לו דרך ולחכמים צריך ליקח לו דרך וע"ה בבלי ס"ה א') דהוא רבנן דר' חייה (פי' שהוא כנוסח המשנה) ר' זעירא כו' דהוא דבנן דבבלאי (פי' ר' זעירא עלה מבבל לא"י וכשהיה בא"י אילו אמר "רבנן דידן", יש לטעות שהתכוין על רבנן דא"י לכך פירש "רבנן דבבלאי") תמן אמרין אדמון ור"ע כו'.
תמן אמרין אדמון ור"ע אמר כו'. — צ"ל: אדמון ור"ע אמרו דבר אחד אמר ר' לא כו' (וע' הנוסח בכתובות פי"ג ה"ז).

הלכה ד

ר' יצחק שאל ע"ד דרבנן מכר לו חצר סתם כו' ומערות אבל לא המטלטלין כו'. — צ"ל: אבל לא חנויות או מכר לו אפי' חנויות ר' יצחק שאל כו' א"ר יוחנן אנא אייתיתיה מדבית לוי (וכעין זה ב"ק סופ"ה) היו שם חנויות פתוחות לפנים (כ"ה בתוספתא פ"ג ובבלי ס"ז א') מכורות (ונפשטה שאלה ראשונה של ר' יצחק) כו'.

הלכה ה

בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו בין כך כו'. —צ"ל: בזמן שא"ל הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר היצועין והשיחין והחדותין (וכעין זה בתוספתא פ"ג וחדות בירושלמי הוא כמו "דות").

הלכה ח

מה אמר במקדיש נישמעינה מהדא כו'. —צ"ל: מה אמר במקדיש ר' לעזר שאל על כולה השובה (פי' הא דתנן "אבל בנותן מתנה נותן את כולן" הוא כולל גם הסיפא שאם נתן במתנה בור וגת ושובך סתם אין המקבל מתנה צריך ליקח לו דרך) או על הראשונה (פי' דהיינו שאם נתן לו שדה קנה את הבור והגת והשובך שבתוכה) נישמעינה מהדא האחין שחלקו יש להן דרך זה על זה (פי' כרב בבבלי ס"ה א' ומוכח דרק על הראשונה הושבה) ואית דבעי מימר מן הדא (תוספתא סופ"ג ע"ש) רש"א המקדיש את השדה לא הקדיש אלא החרוב המורכב ושקמה הישנה מפני שיונקין משל הקדש הדא אמרה ששייר לו דרך (פי' דלר"ש הרי לא הקדיש בור גת ושובך ומוכח שגם שייר לעצמו דרך אליהן דאי איתא שלא שייר לעצמו דרך ה"ל לר"ש למימר דהקדיש גם גת בור ושובך מפני שצריך לילך דרך שדה הקדש והרי זה כאילו יונקין משדה הקדש ות"ק לא פליג על ר"ש בבור שיח ומערה וה"נ לת"ק שייר לו דרך אליהן).

פרק ה

הלכה א

ומר בשדה כרם דמר ר' ינאי כו'. — צ"ל: ומר אף בשדה כרם כן דמר ר' ינאי כל הספיחין אסורין (פי' מלקט משדה חבירו משום גזל, ע' מ"ש בכלאים פ"ב ה"ה, עמ' 45) כו' וא"ת רוצה בהן כאילו עקורין ומונחין לפניו אף בשדה כרם כן (פי' יהיו אסורין משום גזל) ומת מצוה קנה מקומו תמן תנינן המוצא כו' ואת תבוסתו וכמה רשב"ג בשם ר' יונתן עד ג' אצבעות עד מקום שמוהל יורד א"ר חסדא זאת אומרת כו' ואת תבוסתו א"ר זעירא תיפתר בשנקבר שלא ברשות או שנקבר לשעה וחש לומר שמא מת מצוה הוא אין מתי

מצוה מצויין לא מסתברא דלא כו' לפום כן צריך מתניתא ומטיילין בשבילי הרשות כו' בזית מן החדש שבחדש כו' (פי' מותר, ודלא כפ"מ).
[השלמות: **כיני מתני' אין מחייבין אותו לעקור**. פי' דניכוש מונח על זה שרוצה לתקן את שדהו (ע' חלה פ"א ה"א המנכש בי"ג) אבל זה שאינו רוצה לתקן אינו שייך אלא לשון עקירה.]
ומסתלקין לצדדין רב יהודה כו'. —צ"ל: ומסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים רב יהודה כו' (וכ"ה בברכות פ"ב ה"ט ע"ש) ואינו יכול לדחוק את עצמו כו'.

הלכה ב

מגזעו ולא משרשיו זהו אילן. —צ"ל: מגזעו ולא משרשיו זהו גזע.

הלכה ג

מכר חצי קנה מכר חצי כבד מכר חצי קנה נישמעינה כו'. — צ"ל: מכר חצי קנה מכר חצי כבד מכר הראש מהו שימכור לחיים נישמעינה מן הדא מכר לו יד כו' (פי' ומזה מוכח במכר לו ראש כמות שהוא לא מכר לחיים והלוקח צריך ליתנם לכהן וכ"ה בתוספתא פ"ד המוכר את הראש בבהמה דקה לא מכר את הלחי ואם היה טבח כהן ה"ז מכור).

הלכה ד

מ"ט א"ר יודן אם שכיר הוא בא בשכרו. — פי' רמז בעלמא הוא ועניינו מאחר שזה משלם בכספו חייב המוכר להטיף ג' טיפין בכל אופן אפי' ע"ש עם חשיכה.

הלכה ה

א"ר בא בר ממל בעשירות. — צ"ל: א"ר בא ב"מ אחד לעשרה בעשרה (פי' שנותן גירומים אחד מעשרה לעשרה שהוא מוכר).
מיכן אמרו חכמים כל מצוה כו'. — צ"ל: מיכן אמרו חכמים צדק משלך ותן לו (ע' בבלי פ"ח ב') כל מצוה כו'.
[השלמות: **כבשה דאהינו**. ע' ב"ק פ"ו סוה"ב [ה' סוע"ב].]

פרק ו

הלכה א

ואם התנה עמו מתחילת הזרע כו'. — צ"ל: ואם התנה עמו מתחילה לזרע כו'.
סאה חטין שנפלה לתוך מאה של שעורין כו'. — צ"ל: סאה שעורין שנפלה לתוך מאה חטין מוכר ולוקח מהו שיחלקו את השבח (פי' דכשימכור אח"כ ק"א סאין אלו לחבירו

לא יקח ממנו דמי חטין מכל ק"א סאה אלא דמי מאה סאה חטין ודמי סאה אחת שעורין והשבח ששוה סאה חטין יותר מסאה שעורין יחלקו ביניהן המוכר והלוקח, וכעין זה בתרומות פ"ה ה"ח חד בר נש אפיל שעורין גו חטין אתא עובדא קומי ר' יהודה בר שלום ואמר יתן לו דמי שעורין והשאר יחולקו) ר' יצחק בר טבליי שאל סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין כהן וישראל מהו שיחלקו את השבח (פי' בתרומה שאין הכהנים מקפידין עליהן שאינו צריך להרים כדאיתא בערלה פ"ב ה"א ולפיכך הוא מוכר כל הק"א לחולין וסאה זו שהיתה של תרומה ונמכרה בדמי חולין חולקין הכהן והישראל ביניהן).

ר' בון בר כהנא אמר באומר צבור ואקנה כו'. — צ"ל: רבב"כ אמר בשהיו בו (פי' הטנופת) משעה ראשונה (פי' אז מקבל עליו רובע טנופת) אבל באומר אצבור וקנה לא בדא תני מאה חביות יין אני מוכר לך חייב כו' מקום מאה חביות יין אלו אני מוכר לך כו' (וכ"ה בתוספתא פ"ו ובבלי צ"ה א').

מבי מדרשא דבר עיטיין כמחט כו'. —צ"ל: מבי מדרשא דבר עיטיין במחט כהדא דריב"ל איבד מחט שופה ובא ומצאה חלודה ה"ז בחזקת שיפה עד שאמר ברי לי שהיתה חלודה (כ"ה בתוספתא טהרות פ"ג [ונשמט מן "חולדה" עד "חולדה"]) ר' סימון בשם ריב"ל כו'.

ר' חייה בר ווה שאל בא בסוף שבוע כו'. — צ"ל: בא בסוף שלשה ימים ומצאו חומץ חומץ בדור הוא מתחילה או מיכן ולהבא.

הלכה ב

א"ר אבהו מכפליה דביר. — צ"ל: א"ר אבהו מה איכפלה דביר (וכעין זה בשביעית פ"ט ה"א וע' מ"ש שם, עמ' 76).

הלכה ד

כיצד עושה בונה מלפנים כבחוץ כו'. —צ"ל: בונה מבפנים לחוץ (פי' בונה בקרן זוית מאחורי המערה לצד חוץ וכפירוש רשב"ם בבבלי ק"א ב') ואין הכוכים נוגעין בו כו'.

פרק ז

הלכה א

היה רובה מצד אחד כו' ר' חגי אמר עד ארבע אמות. — המפרשים הגיהו "ארבעה טפחים", אבל הרשב"א בחדושי קידושין ס"א א' העתיק כנוסח שלפנינו, וכעין זה בר"נ על הרי"ף שם פ"ג דף רל"ד ע"ב; וע' במראה הפנים כאן שכתב שמדברי הרשב"א שהביא המגיד פכ"ה ה"ג ממכירה נראה שהיה גורס ד' טפחים.

היה חלוק נמדד עמה הדא אמרה היה רובה כו'. — צ"ל: היה חלוק נמדד עמה היה רובה מצד אחד כו' ויש בה מיעוט נמדד עמה היה שם נקע אחד ארוך הוא מצטרף לבית רובע.

והוא שיהא שם בית ארבע כור עפר. — צ"ל: והוא שיהא שם בית ארבעה קבין לכור עפר (פי' שבבית כור נמצא בית ד' קבין עפר טוב לזריעה והשאר נקעים עמוקין יותר מעשרה טפחים וכן סלעים גבוהין יותר מעשרה ואמר לו "כבית כור עפר" הרי אלו נמדדין עמה).

הלכה ב

אמר מכיון שאת מוציאו כו'. — צ"ל: אמרין מכיון שאת מוציאו לפחות מחבל אין את מחזירו למדה בחבל (ויהיה ביאורו ולא את הרובע הוא מחזיר אלא את המותר מרובע בלבד).

פרק ח

הלכה א

דאינון דרשי ובן אין לו הא אח יש לו כו'. — צ"ל: ובן אין לו הא אם יש לו שניהן שוין התיבון כו' אם יש לו שניהן שוין (פי' הבת והאח בתמיה) ואתון מודין דליתי כך אף הכא ליתי כך הצדוקין אומרים כו' לא אם אמרתם בבת הבן שהיא באה אף מכח האחים [1] (פי' שהיא יורשת בנחלה עם אחי אביה) תאמרו בבת שאינה באה אלא מכח הזקן (פי' שאם יש לה אחים אינה נוטלת חלק עמהם בנחלה) עד כדון בן את האב (ומה שבינתיים מיותר כאן ושייך למטה) האב את הבן כד אינו דין שיורשו ויהא האב קודם לבן כבר כתיב קרייא הקרוב קרוב קודם (פי' ובנו קרוב יותר אליו מאביו) כתיב וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' וכי האיך אפשר לבת לירש שני מטות אלא תיפתר אביה משבט זה ואמה משבט אחר (פי' ומזה מוכח שהאיש יורש את אמו כדתנן הכא) עד כדון בת בן מה אם כו' מק"ו בן קודם לבת בנכסי האם ר"ש בן לעזר כו' הקצב וכך היה כו' ר' לעזר רבי יצחק בר נחמן כו' (פי' שר' לעזר אמר זה וכן אמר ר' יצחק בר נחמן בשם ר"ה ע' מ"ש בשקלים פ"ד ה"ה, עמ' 261. ולנוסח שלפנינו ג"כ ביאורו שר' לעזר וגם אבוי דר' יצחק ב"נ אמר בשם ר' הושעיה).

לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו כו'. — צ"ל: לא הוא האיש את אמו לא הוא האשה את בנה לא הוא האיש את אשתו לא הוא האשה את בעלה ר' יצחק בעי מימר פנטסה (פי' מחשבה וציור מאיזה דבר ע' מוסף ערוך ע' פנטסיא) ולא אשכח כו'

[1] יש להגיה ג"כ באופן אחר: בבת הבן שהיא באה אף מכח האב (פי' של אביה ומלבד זה מכח הזקן).

בן אין לי אלא בן בן הבן בת הבן בן בת הבן מניין ת"ל בן מכל מקום בת אין לי אלא בת בן בת בת בת בן בת מניין ת"ל בת כו' (וכ"ה בבבלי קט"ו א').

הלכה ב

בנות צלפחד נטלו חמשה חלקים כו'. —צ"ל: בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצדים וחלק אביהן בתוך אחי אביהן ושהיה בכור נוטל שני חלקים א"ר יוסי מתניתא לא אמרה כן (פי' שיש ברייתא אחרת האומרת שנטלו ד' חלקים) נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן זו היא נחלת אחי אביהן (פי' שהיה לאביהן עוד אח אחד שמת) הדא היא דכתיב ויפלו כו' (וע' בבלי קי"ח ב' וקי"ט א').

וירשו בית עשרת כורין כו'. —צ"ל: וירשו בית חמשה כורין.

הלכה ד

אלא שאינו רשאי אי כן יכיל משם מתנה. — צ"ל: אלא שאינו רשאי יכיל הוא משום מתנה.

אם לזכרון דברים כתבו ותנו. — צ"ל: אם לזכרון דברים יכתבו ויתנו.

מתנה שכתוב בה בלשון מכר כו'. — ע' מה שביארתי בזה בקידושין פ"א ה"ה, (עמ' 453).

א"ר חזקיה לא אמרין כו'. —צ"ל: א"ר חזקיה תמן אמרין מייתי כו'.

הלכה ה

בת בין האחין אח בין הבנות לא. — צ"ל: בת בין הבנים אח בין הבנות לא.

רבי שאל לר' נתן בר בא כו'. —צ"ל: רבי שאל לר' נתן ר' חייה בר בא אמר כו' אינון יטלון א"ר זעירא ואפי' כמ"ד ירתון כו' אין אדם מזכה בלשון מתנה (פי' כשנותן במתנה לאחר מיחה) כו' ר' ירמיה בשם רב הלכה כרשב"ג אבל לא לענין דבריו הלכה כרשב"ג שאם מתה יורשה אבל לא לענין דבריו מפני שהתנה כו'.

הלכה ח

א"ל אינה היא איסרטה. —צ"ל: אינה איסטיסיס (פי' בתמיה וכי אינה מחלוקת דשני הדינים סותרין זה את זה ע' מכות פ"א מ"ז ובערוך ע' אסטיסיס בשם ר"ח שפירש "לא נכון הוא זה" ובמוסף שם כתב שהוא מחלקת וקטטה בלשון יונית).

ר' זעירא מקיים ליה כו'. — צ"ל: ר"ז מקלס ליה (וכ"ה בגיטין פ"ז ה"ג).

מת השלישי בחיי שני הראשון אוכל פירות כו'. —צ"ל: מת השלישי בחיי שני השני אוכל פירות ואם מת יחזיר ליורשי הנותן מת השני והשלישי בחיי ראשון הראשון אוכל פירות ואם מת יחזיר ליורשי הנותן הראשון מוכר קרקע ואוכל פירות (פי' שאם אמר

נכסי לפלוני ואחריו לפלוני הראשון יכול למכור נכסים אלו לאחד בעודן אצלו כדי ליקח במעות פירות למזונו וכ"ה בתוספתא פ"ח וע' כתובות פ"ט ה"א) דברי רבי כו' ולא ממתנת בריא כהדא חד בר נש כתב נכסיה לחדא איתתא (פי' ואחריה לפלוני) צרכת וזבנת לבעלה כו' קומי ר' יוסי לא כן א"ר ינאי מודה רבי שאינו נותנה במתנת ש"מ הדא איתתא מכיון כו' מזוני לא כמתנת ש"מ הוא א"ל עד כדון זקוק כו' תרנוגלין א"ר יעקב בר אחא תניי תמן קבורה כמזונות (וע' כתובות שם) ממה דתני הראשון מוכר קרקע ואוכל פירות הדא אמרה מוכר קרקע ולוקח קבורה (פי' שאם צריך לקבור א' מקרוביו מוכר וע' בבלי קל"ז א') א"ר יוסי ואילין דכתבין אפי' לכל דבר מועיל (פי' שאם כתב נכסי לפלוני לכל דבר ואחריו לפלוני הרי הראשון יכול ליתן אפי' במתנת שכיב מרע) א"ר יוסי אילין דכתבין אין סנית אין סנית כו' (פי' שכותבין בתנאי כתובה שאם היא תשנא אותו יעשו כך וכך בממון אם הוא ישנא אותה יעשו כך וכך ולא כדין המשנה בכתובות פ"ה מ"ט ויו"ד).

פרק ט

הלכה א

כיני מתניתא הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים כו'. — צ"ל: והבנים ישאלו על הפתחים כשיכלה המותר (פי' דמה שנשאר יותר ממזונות הבנות הן לבנים וכשיכלה מותר זה ישאלו על הפתחים וכן בבבלי ק"מ א' והשאר לבנים) ר' ירמיה בשם רב והוא שיהא שם לאילו ולאילו מזונות י"ב חדש.

לא היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש והותירו כו'. — צ"ל: לא היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש והוקירו יש שם כו' נישמעינה מהדא אם קדמו יתומין ומכרו כו' לא היה שם לאילו ולאילו מזון י"ב חדש מהו שיאמרו (ומה שבינתיים מיותר וליתא בכתובות פי"ג ה"ג וע' במפרשים שם) בנים לבנות כלום אין לכם כו'.

מי נחתון אמרין אמרו לכתובה מה נעביד כו'. — צ"ל: אמרון לכתובה (פי' להסופר של ר' לעזר) כו' בתר יומין אתת וקבילת לר' לעזר כו' (ע' סוטה פ"ג ה"ד ומ"ש שם, עמ' 366).

מתניתא פליגא על ר' לעזר כו'. — כאן חסר וגם משובש וצ"ל כמו ביבמות פ"ד ה"א ע"ש.

הלכה ב

אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים כו'. — כנוסח זה גם בתוספתא פ"ט; אבל בנימוקי יוסף פרק זה העתיק בשם הירושלמי: אם ילדה אשתי זכר יטול מנה אם נקיבה יטול (פי' מבשֵּׂר) מאתים ילדה נקבה יטול (פי' מבשר) מאתים אם זכר מנה אם נקבה מאתים

וילדה זכר ונקיבה כו' (וע"ש ביאור זה, וגירסא שלפנינו יותר מחוורת בזכר מאתים ובנקיבה מנה).

הלכה ג

דבי ר' ינאי אמרי אפי' עיריה כו'. — ע' בבלי קמ"ג סוע"ב בשם ר' חנינא אפי' "אודייני" ובתוספתא פ"י אפי' הניח להן אביהן ספר או קרדום כו'.

ר' חגיי בעא ר' יוסי היתה חופתו כו'. — צ"ל: ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי היתה חופתו כו' לית חמי מפקה ליה (פי' איני רואה שיכול להוציאו ממנו אלא זכה בכולו) ר' יהושע בן לוי כו'.

[השלמות: **א"ר חנינא המשיא כו'**. כתובות פ"ה ה"א [כ"ט ע"ג] ע"ש.]

א"ר בר בון אף ר' המנונא כו'. —צ"ל:א"ר יוסי ב"ר בון כו'.

ידע את דשבק אבונין אלפים – פי' ולא יותר ולמה אתה רוצה שיחלוק עמך במה שהרויח בעצמו והוא חלוק היה בחיי אבינו.

הלכה ד

בזמן שבאין מכח האריס נוטלין מכח האריס כו'. — צ"ל: בזמן שבאין מכח הנכסים נוטלין מן הנכסים מכח עצמו נוטלין משל עצמו (ע' בבלי קמ"ד ב' ותוספתא פ"י) כהדא כו' נתפס לבולי (ע' מ"ש במו"ק פ"ב ה"ג, עמ' 333) אתא כו' בנכסי דנחמן שיתפס בו ינתן מנכסיו ואם לאו (פי' שלא נתפס בשביל נכסי עצמו אלא בשביל נכסי הירושה) כו' חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו תני (תוספתא פ"י) רשבג"א כל מכה שיש לה קיצה מתרפא משלו ושאין לה קיצה מתרפא מן הנכסים כו' כערכי הדיינין ומר ר' חגיי בשם כו'.

בהוא דלית דיניה עימיה כו'. —צ"ל: דלית בעל דיניה עימיה ברם בהוא דאית בעל דיניה עימיה א"ל מילתא (פי' ואין בזה משום עורכי הדיינין).

הלכה ו

באותו שלא הבריא אבל אם הבריא כו'. — צ"ל להפך: באותו שהבריא אבל אם לא הבריא הדא היא דמר ר' יוחנן כו'.

ואם היה בריא עד שיכתוב בכסף כו'. —צ"ל: עד שיקנה בכסף כו' (וכ"ה בתוספתא פ"י).

חזקה על כן דעת חתמו כו'. — צ"ל: חזקה על בן דעת חתמו (פי' שבודאי ידעו העדים שהמוכר היה גדול) כו' אומר ר' יוחנן יד השטרות לתחתונה ור' חייא בר יוסף אומר יד השטרות לעליונה ר' יסא בעא כו' חזקה על בן דעת חתמו כו' בעי ר' יוחנן מיכפור ולא כן א"ר ינאי בשם רבי כו' אלא חכמים שהן כרבי (פי' דחכמים דמשנתנו הן רבי) כו' חילופין היא מתני' (וכן בבבלי קנ"ד ב' דלשמואל מפכינן במתני' דר"מ לחכמים

ודחכמים לר"מ ע"ש היטב) מהו ראייה (פי' שא"ר מאיר יביא ראייה ששכיב מרע היה) חברייא רבריבייא אמרי עדים (פי' אלו שחתמו על מתנה זו יעידו ששכיב מרע היה בשעת מעשה) חברייא זעירייא אמרי אין עדים נאמנין (פי' של השטר וצריך עדים אחרים) כלום פליגי על העדים (פי' וכי יכולים לחלוק על העדים) א"ר אחא כיון שאמר להם לכתוב ש"מ ולא כתבו שקרנים הם (פי' ולכך אינם נאמנים אבל לחכמים שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה עידי השטר נאמנין לומר שבריא היה שהרי השטר מסייע להן).

פרק י

הלכה א

ומקשרו וחוזר וכותב כן מלמטה כו'. — צ"ל: ומקשרו וחוזר ומקשרו והעדים חותמין מלמטה (פי' אחורי השטר) חש לומר כו'.

מקושר שכתבו עדיו לארכו כו'. —צ"ל: מקושר עדיו לארכו פשוט עדיו לרחבו אהן מלגיו ואהן מלבר כיצד העדים חותמין כו' (ומה שבינתיים מיותר).

רב אמר מחק או תלות שבכתב הזה זהו קיומו כו'. —צ"ל: מחק או תלות צריך לכתוב זהו קיומו (פי' שצריך לכתוב בסוף השטר "ודין קיומו"). ר' יוחנן אמר צריך לכתוב זהו קיומו (ע' בבלי ק"ס ב' וקס"א ב').

ר' יוסה סמפון כתוב מלעיל כו'. — צ"ל: ר' יוסה קדושין כתוב מלעיל וסמפון על מחיק מלרע (פי' דעל המחק מלמטה כתוב תנאי לבטל הקידושין ע' גיטין פ"ז ה"ו) אני אומר גמרו לעשותן קדושין גמורין (פי' שהתנאי היה כתוב תחלה על הנייר ואח"כ גמרו לעשותן קידושין גמורין ולכך מחקו את התנאי לגמרי) בגין דחשש דלא מיצרית מיניה גט (פי' ושוב חשש שאשתו תהא מצירה לו אם היא תרצה ממנו גט ולא יתן לה) כתביה על מחקה (פי' לכך חזר וכתב תנאי זה על המחק כדי שלא תהא בכעס עליו) שטר נפק כו' (ומה שבינתיים כפול ומשובש).

בפשוט מעכב במקושר אינו מעכב כו'. — צ"ל: בפשוט אינו מעכב במקושר מעכב ר' יודה אמר במוסיף על ההלכה פשוט בשנים מנהג בשלשה עושין אותו בשלשה פשוט מתוכו מנהג מתוכו ומאחוריו עושין אותו מתוכו ומאחוריו (כ"ה בגיטין סופ"ח וע' מ"ש שם, עמ' 424).

הלכה ב

זוזין דינון ונמחק חמשה כו'. — צ"ל: זוזין דינון ונמחק מלוה אומר חמשה והלה אומר אינו אלא שלשה תמן אמרין כו' חד אמר נותן שלשה ונשבע על השאר כו' לא היה לו

אלא שנים אינו נשבע על מה שהודה (פי' שהוא כמשיב אבידה ופטור משבועה ואין דינו כמודה במקצת).

הלכה ד

מתניתא פליגא על ר' בא התקין ר"ג כו'. — צ"ל: מתניתא פליגא על ר' לא התקין ר"ג כו' ואפי' על ר' בא לית היא פליגא כו' (וכעין זה בגיטין פ"ד ה"ב).

הלכה ה

תני עיצומים כו'. — ע' מ"ש בשביעית פ"ה ה"ח (עמ' 68).

הלכה ו

רב אמר עושין לו קיום ב"ד (פי' זה שפרע מקצת חובו ב"ד מחליפין אותו על שטר אחר מזמן ראשון) תני ר"ח אין עושין לו קיום ב"ד (פי' אין צורך לב"ד אלא עדים עצמן כותבין לו שטר אחר לר' יהודה),

א"ר ירמיה אילו שמע רב מתנייה לא הוה כו'. — צ"ל: אילו שמע רב מתניתא (ור' ירמיה זה הוא ר' ירמיה בר אבא וכ"ה בבבלי ק"ע ב' וע' מ"ש בירושלמי ריש ברכות) לא הוה מימר הדא מילתא רב אמר צריך כו' (ומה שבינתיים מיותר) ואל ירע כח זה תני לא דומה כו' (ומה שבינתיים מיותר) לאימת שטר קטן (פי' שבשטר גדול שפרע מקצתו חושש שמא יאבד שוברו ויתבע ממנו כל השטר וע' פ"מ שהסיב ענין זה על המשנה דלמטה וגם פירושו אין לו טעם).

הלכה ח

אמרין ובלבד במשנת ג' כו'. — צ"ל: ובלבד במשנתנו ר' אמי כו'.

הלכה ט

דברתיה דר' חגיי והוה מבזבזה בנכסייא כו'. — צ"ל: דברתיה דר' חגיי והוה בריה בעא מגרשה אתא עובדא כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלעיל פ"ט ה"א וע' נזיר פ"ה ה"א).

הלכה י

רב הונא אמר הקדמה פסולה כו'. — צ"ל: רב הונא אמר הקדמה פסולה (פי' קאי על הא דתנן בשביעית ס"י מ"ה שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין, ועלה א"ר הונא שדוקא הקדמת הזמן פסולה) והשטר כשר (פי' לגבות בו מיום הכתיבה ממשועבדין) והא תני פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב אין תימר כרב הונא מה בין פרוזבול ומה בין שטר ר' לעזר ור"ש בן יקים כהדא דרב הונא (ע' שביעית פ"י ה"ה).

א"ר יוסי ואת ש"מ כו'. — פי' מבן ננס שמעינן דגובה מן הלוה אינו גובה מן זה שאמר "שבקיה ואנא יהיב לך" וקמ"ל שלא נאמר כיון שהמלוה קיבל עליו את הערב ופטרו ללוה אע"פ שאינו יכול לגבות בדין מן הערב מ"מ הלוה כבר נפטר ממנו, שלא פטרו אלא באופן שיוכל לתבוע מן הערב ומאחר שאינו יכול לתבוע ממנו חוזר וגובה מן הלוה. וע' פ"מ שפירושו תמוה.